

De struggle for life

Virginie Loveling

1836-1923

LISELOTTE VANDENBUSSCHE

GEK GENOEG IS HET MEEST hedendaagse werk van Virginie Loveling ook het minst bekende. De Vlaamse auteur wordt vaker in verband gebracht met de poëzie en romans die ze in de negentiende eeuw schreef dan met de evolutionair getinte werken die ze rond de eeuwwisseling publiceerde. Loveling staat vooral bekend om de debuutbundel *Gedichten* die ze met haar zus Rosalie in 1870 in Nederland uitgaf, haar novellebundels, haar politieke romans *In onze Vlaamsche Gewesten* (1877) en *Sophie* (1885), of de roman *Een dure Eed* (1891), waarvoor ze in 1895 de Vijfjaarlijkse Prijs voor Nederlandse Letterkunde kreeg. Over de *Gedichten* waren zowel Vlaamse als Nederlandse critici erg enthousiast, omdat ze een breuk maakten met de oudere romantische poëzie door de sobere stijl, scherpe observatie en sombere en melancholische inhoud. Het antiklerikale *Sophie* werd door de Nederlandse naturalist Frans Netscher in een brief aan Albert Verwey geprezen als ‘het beste prozawerk, dat in de laatste jaren in Holland geschreven is’.

Loveling wordt wel beschouwd als een intellectueel wonder omdat ze een literaire carrière wist uit te bouwen in een tijd waarin de opleiding van vrouwen niet veel om het lijf had. Ook Loveling had geen grondige scholing achter de rug, maar kon volop profiteren van de kennis waarover haar liberale en intellectuele familie beschikte. Haar visie op mannen en vrouwen is daar een voortvloeiende van. Zo levert ze subtiel kritiek op de evolutionaire ideeën die in de laatste decennia van de negentiende eeuw opgang maakten. Hoewel het niet zeker is of Loveling het oorspronkelijke werk van Darwin had gelezen, was ze ongetwijfeld vertrouwd met zijn ideeën. Niet alleen omdat ze deel uitmaakten van de *idées reçues* van heel wat negentiende-eeuwse intellectuelen, maar vooral omdat ze goed bevriend was met tal van Vlaamse wetenschappers die de evolutionaire theorieën grondig hadden bestudeerd.

Vooraf in de novelle *Meesterschap* (1898) en de romans *Erfelijk belast* (1906) en *Een revolverschot* (1911) komen evolutionaire invloeden zoals erfelijkheid en atavisme aan de orde, maar ook in *Het Lot der Kinderen* (1906) en ouder werk als ‘De kwellende gedachte’ (1874) of *Een Idylle* (1893) spelen darwinistische mechanismen een rol. Loveling spreekt over de ‘grootte, wreede, gruwzame strijd voor het geluksbestaan, een strijd van leven of dood’ (*Een revolverschot*). Ze benadrukt daarbij in *Erfelijk belast* het belang van de erfelijke afkomst en de sturende invloed van de voorouders:

Zij sloot de oogen; sluimer omving haar, als met armen van dons, een sluimer vol waakbewustheid, en allengs ontstond een onbepaalde herinnering in haar, dat wat ze nu onderging, en wat haar nieuw had geschieden, niet nieuw was, dat alles van verre, verre... van heel verre kwam; dat anderen vóór haar, aan wie ze door heimelijke natuurbanden was vastgeschakeld, het ook gevoeld hadden, en het een erfdeel van hen was... en dat in de nevelen der toekomst voor haar... misschien... nog meer van dergelijke zalige verdooving lag...

Volgens Darwin waren mannen moedig, strijdvaardig en krachtig, en vrouwen intrinsiek zacht, intuïtief en moederlijk, zoals hij, in lijn met de vooroordelen en Victoriaanse normen van zijn tijd, in *The Descent of Man* schreef. Loveling ging een eind mee met de ideeën van Darwin over de psyche van man en vrouw. In haar oeuvre streven mannen ook naar dominantie en macht en worden heel wat vrouwen als zorgzaam en gevoelig getypeerd.

Toch wijkt ze op cruciale plaatsen ook af van dat traditionele rolpatroon. Mannen en vrouwen zijn in dezelfde mate vatbaar voor erfelijke waanzin of een hysterische aanval. Wanneer vader en dochter in 'De kwellende gedachte' vernemen dat hun schoonzoon en toekomstige echtgenoot is omgekomen, vervalt de vader 'in radelooze verslagenheid, en trok zich de haren uit het hoofd. Césarine stond roerloos als een beeld in het vernietigend bewustzijn, dat het laatste, het schrikkelijkste thans was gekomen.'

Wat eveneens opvalt is Lovelings nadruk op het vermogen van mannen om zorgtaken op zich te nemen. In haar werk wordt 'zorg' verbeeld als een complex leerproces in plaats van een aangeboren vrouwelijke kwaliteit. In *Een Idylle* is het Guido die zijn vader verzorgt tijdens diens laatste dagen:

Hij waakte heel den nacht bij de sponde. Hij duldde niet, dat de hand van den gehaalden broeder van liefde den kranke anders dan tot toegevoegde hulp aanraakte. Hij zelf hief hem in zijn krachtige armen op en bracht het lavend glas aan de onmachtige, vertrokken lippen. Er lag zooveel opgehoopte en steeds teruggedrongen teederheid, zooveel berouw in zijn plotselinge, driftige, wat woeste toewijding.

Bovendien noemt Loveling het in *Een Idylle* een natuurlijke drang van vrouwen om te streven naar heerschappij in huis en stelt ze dat heel wat mannen daarmee instemmen:

Haar hart was vrijgebleven en de behoefte aan meesterschap en heerschappij, die zoo machtig veel er toe bijdraagt om de jonge meisjes op zekeren leeftijd tot het huwelijk te verlokken, had bij haar bevrediging gevonden, nog voordat die behoefte zich gelden deed. Zij was de meesteres des huizes en haar vader stond zijn wil aan den haren af.

Lovelings visie op vrouwen is complexer dan die van Darwin. Ze weigert om vrouwen enkel in hun rol van echtgenote, dochter of verzorgster te zien. De schrijfster benadrukt de fascinatie van een aantal vrouwen voor wetenschap en stelt dat zij dezelfde intellectuele standaard kunnen bereiken als mannen. De *struggle for life* verwijst niet enkel naar de

strijd om voedsel, ruimte of macht. Het gevecht om te overleven impliceert volgens Darwin ook een zoektocht naar de juiste partner om de kans op gezonde nakomelingen te vergroten. Hij ontdekte dat het bij heel wat diersoorten de vrouwtjes zijn die de mannetjes selecteren. Ook auteurs als George Eliot, Charlotte Perkins Gilman en Olive Schreiner benadrukken dat aspect van de darwinistische theorie in hun feministische herwerkingen van traditionele liefdesplots. Toch is die keuze al bij al beperkt. De vrouwelijke partner kan een aanbidder die naar haar gunsten dingt weigeren of accepteren, maar kan niet zelf op zoek gaan naar een partner. Zoals nu algemeen wordt aangenomen in de evolutionaire psychologie, strijden ook vrouwen met elkaar in het proces van seksuele selectie. In Lovelings *Een revolverschot* proberen Marie en haar zus Georgine allebei door hun uiterlijk Luc Hancq, de man van hun dromen, voor zich te winnen, een strijd die bij Marie wordt gestuurd door een primitieve, redeloze kracht:

Zij was op het punt het lijf met geweld open te scheuren; den kanten halsdoek – van hare schouders getrokken – onder den voet te vertreden, in de smartelijke overtuiging, dat de kunst niet baat, indien de natuur niet medehelpen wil. Waarom den strijd niet opgeven, zich niet overwonnen verklaard? Waarom een geraamte willen optooven, in mededinging treden met Georgine, de groote, schoone, weelderige, jonge, gehate Georgine! [...] En terwijl al het erbarmelijk-belachelijke van haar laatste handelswijze Marie klaar voor de geest stond, dreef een sterkere, redellooze, verafschuwde macht haar aan om den halsdoek op te rapen, in een sierlijken knot te binden, een gouden speld er op te steken, armbanden van goud aan hare magere polsen te doen.

Bovendien, zo schrijft Darwin in *The Descent of Man*, zal elk vrouwelijk organisme sowieso een mannelijke partner kiezen, zelfs al is het diegene die het minst aan haar smaak voldoet. In *Een revolverschot* worden de risico's om aan die regel te verzaken in het licht gesteld. Marie slaagt er niet in om met de man van haar dromen te trouwen en wijst ondertussen andere kandidaten af. Wanneer zij aan het einde van de roman waanzinnig wordt, lijkt dat wel een straf voor haar bewuste weigering om een andere kandidaat als echtgenoot te kiezen.

De roman mag dan wel een stereotiep einde hebben, waarin voor vrouwen geen zelfrealisatie is weggelegd, toch kan het ook worden gezien als een verhulde kritiek op de maatschappelijke beperkingen en eisen die aan vrouwen werden gesteld. Hoewel Marie ten slotte beseft tot welk leed de 'sterkere, redellooze, verafschuwde macht' haar heeft gedreven, stelt die irrationele, overgeërfde ontembare kracht en dierlijke drift die tot haar waanzin leidt net als in gotieke romans de stabiliteit van de gevestigde orde ter discussie.

Met de romans die Loveling rond de eeuwwisseling publiceerde, was haar carrière nog niet ten einde. Ze publiceerde verhalen in tal van tijdschriften en liet in *Nederland, Het Leeskabinet, De Vlaamsche Gids* en *Carolus* onder meer enkele bijdragen verschijnen over de bootreis naar Australië die ze rond 1900 had gemaakt. Loveling bleef ook tijdens de Eerste Wereldoorlog schrijven. Ze hield vanaf 1914 een dagboek bij dat postuum is uitgegeven en heel wat succes kende. De laatste decennia zijn nog enkele van haar verhalen en romans heruitgegeven, maar van een echte herleving is nog geen sprake.